

Список використаних джерел:

1. Бех І.Д. Вибрані наукові праці. Особиста освіта. Вип. 1. Київ-Чернівці : Букрек, 2015. 836 с.
2. Ласло-Куцюк М. Текст і інтертекст в художній творчості Івана Франка. Бухарест, 2005. 236 с.
3. Маланюк Є. Франко незнаний. Маланюк Є. Книга спостережень. Т. 1. Київ, 1962. 345 с.
4. Франко І. Я. Мойсей. Перехресні стежки : поема, повість. Київ : Наук. Думка, 2001. 445 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-265-7/20>

Яремчук В. Д.,

*доктор політичних наук, доцент,
провідний науковий співробітник*

*Інституту політичних і етнонаціональних досліджень
імені І. Ф. Кураса Національної академії наук України*

Захожай З. В.,

*кандидатка історичних наук, доцентка,
завідувачка кафедри філософії та історії,*

Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

ТРАГЕДІЯ БАБИНОГО ЯРУ ТА СУЧАСНІСТЬ: КОНСОЛІДАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ШИРОКОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РФ

Українська земля скорботна мільйонами жертв загарбницьких планів нацистських та рашистських режимів. У всіх трагедіях є спільним знаменник – людиноненависницька ідеологія, яку проповідували в середині ХХ століття німецькі націонал-соціалісти і з новою силою в ХХІ ст. російська влада. Трагедії людства, що сталася на українській землі, про які ми знали з кадрів кінохроніки, документів, наукових праць, спогадів – сьогодні переживаємо знову.

81 рік тому, 29 вересня 1941 р. розпочалася наймасштабніша каральна акція нацистів в Другій світовій війні – масові розстріли євреїв у Києві в урочищі Бабин Яр. Два дні безперервних автоматних черг обірвали життя майже 34 тис. євреїв мешканців Києва, знищено було майже всю єврейську громаду міста. Голокост, який тривав з 1933 р. по всій Європі гітлерівської коаліції, прийшов в Україну разом із

нацистським режимом Німеччини. Директива рейхсмаршала Геринга про розроблення заходів щодо «остаточного вирішення єврейського питання в Європі», а саме йшлося про винищення єврейського народу, в Києві розгорнулася з новою силою. За понад два роки окупації України жертвами злочинів гітлерівців стало близько півтора мільйона українських євреїв.

Бабин яр, який планували перед війною перетворити на спортивно-розважальний парк, став місцем реалізації страшної людино-ненависницької політики Третього рейху. Масові розстріли в Бабиному яру відбувалися чи не щоденно аж до завершення окупації Києва. 100 000 невинно убієнних серед яких євреї, роми, військовополонені, українські патріоти, 621 членів ОУН, серед яких Олена Теліга, Олег Ольжич, 752 пацієнти київської психіатричної лікарні, в'язні Сирецького табору та загалом усі ті, кого гітлерівці вважали своїми ворогами чи непотрібними як соціум. Першими жертвами стали замордовані голодом українці.

Сьогодні, вшановуючи пам'ять жертв Бабиного Яру, світ не може з певністю сказати «Ніколи знову!» – поки існує зло і ненависть у вигляді путінської Росії. «Можем повторить» – таке гасло висловила російська федерація та розпочала повномасштабну війну проти України. Війну, яку вела Росія з українцями протягом всієї історії. І якщо в часи російській імперії переважала політика асиміляції, то з часу захоплення України більшовиками – питанням стало виживання українців як нації. Три голодомори влаштовані советами, де вимерло страшною смертю мільйони українців – тому головний доказ. В одному із документів сумського державного архіву запис в акті про смерть українського колгоспника у 1933 році записано так і записано: «причина смерті – українець».

Чи згадаймо, три тисячі українських дівчат віком 12–14 років, яких в 1949 році поблизу колимських таборів було втоплено за наказом москви з приписом: «чтоб некому было рожать бандеровцев». І таких історій мільйони як і мільйони знищених і ненароджених світів.

Кремлівський режим намагався не просто фізично винищити українців, а стерти українську націю загалом. У 1932–33 рр. нищили масово, а тоді добивали вибірково мистецьку та наукову еліту.

Українська нація збереглась, попри «великий терор» сталінського режиму, зберегла свою мову, опираючи політику русифікації, відродила державність, і при цьому була сповнена переконання, що таке ніколи не може повторитися.

Однак починаючи з 24 лютого 2022 р., моменту воєнної навали РФ на Україну, ці історичні трагедії набули для українського суспільства нового відчуття і розуміння – відбулося відтворення каральних акцій

подібних тих, які несло українцям вторгнення нацистської Німеччини у 1941 р. Після 8-річної «гібридної війни» в Україні розпочалася підла і загарбницька російсько-українська війна, замаскована країною-агресором під наміри «демлітаризації» та «денацифікації», «звільнення українців від неонацистської хунти», «визвольної місії», «захисту православ'я» тощо.

Насправді метою т. зв. «спеціальної військової операції» була ліквідація України як держави, українського народу, української мови. Стали відомі і методи, якими путінська Росія намагалась втілити ці наміри – проведення жорстокого геноциду, етноциду, лінгвоциду, націоциду тобто цілеспрямованих дій з метою знищення громадян України, їхньої ідентичності і культури («стерти нашу історію, стерти нашу країну, стерти нас усіх»; В. Зеленський [2]). Спираючись на антинаукові обґрунтування (Україна – це штучне утворення, «братські народи») агресор запропонував українцям перспективу свого майбутнього: капітулювати, перетворитися на «малоросів» чи «росіян другого сорту». Як виявилось, внаслідок тривалої агресивної людиноневисницької політики Кремля, пропаганди, яка, нагадувала геббельсівську, суспільство РФ у своїй масі виявилось готовим до втілення цих планів, звірств, знищення українських громадян, трактованих виключно як «зрадників», «націоналістів» та «бандерівців».

Риторика та дії РФ та її громадян, відповідно до «Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього» відповідають усім пунктам Статті II – це вбивство, заподіяння серйозних тілесних ушкоджень, навмисне створення життєвих умов, які розраховані на повне чи часткове знищення її, розраховані на запобігання дітонороджуваності, насильницька передача дітей ...тощо.

Вже у перший день війни стала зрозуміла і суть «точкових ударів» російської армії, коли під її бомбардування потрапили мирні міста і села, руйнувань і знищення зазнали лікарні, школи, церковні споруди. Понад 10 млн. громадян України стали мігрантами та внутрішньо переміщеними особами. Згідно з офіційною інформацією (вересень 2022 р.) агресором було знищено понад 1,2 тис. населених пунктів країни, а 90% його військової потуги було спрямоване проти цивільних об'єктів [3]. Справжній фашистський режим було встановлено і на тимчасово окупованих територіях України, який супроводжувався терором, грабунком, голодом, депортацією, фільтраційними таборами, катуваннями, масовим фізичним знищенням цивільних громадян (зокрема у Бучі, Маріуполі, Ізюмі, Лимані та інших містах і селах), що несли з собою російські «визволителі», а насправді – карателі. З цього приводу експрезидент України Л. Кучма висловився цілком однозначно – якщо б

Україна була підкорена, тоді Бучі були б по всій країні, «всюди, куди зайшов би російський окупант» [4].

Наразі в Україні завойовник стикнувся з небаченим опором, що позбавило його шансу на перемогу у блицкригу. Вирішальну роль у цьому відіграли успішна розбудова Української держави, яка відзначила у 2021 р. своє тридцятиріччя, створення сучасних збройних сил, консолідація всього українського народу, усвідомлення ним своєї унікальності та здатності до захисту своєї вітчизни [5, с. 236–237]. Цьому сприяли як здоровий глузд українців, отримане щеплення проти ворожої пропаганди, історична пам'ять, так і переконання у тому, що у смертельному двобої проти російського нацизму запорукою перемоги (а відтак, збереження життя, свободи, демократії) можуть бути лише спільні дії всього суспільства, що скріплювалося усвідомленим почуттям соборності, наступності та нерозривного зв'язку поколінь зі своїм генетичним корінням, об'єднанням навколо спільного стрижня, яким є українська держава.

Останнє підтверджувалося практичними діями (високим рівнем добровольчого руху, підтримки призовної компанії, участі у волонтерському русі, сприянні у наповненні благодійних фондів), а також суспільними настроями, які базувалися на глибоко вкорінених державницьких та духовно-культурних традиціях, високому рівні емпатії українського суспільства, що відбувалося на всіх рівнях соціальної взаємодії і підтверджувалося низкою соціологічних досліджень. Як зазначалося в одному з них (березень 2022 р.) біля 80% українців, що відображало найвищий за останні десятиріччя рівень підтримки, заявили про готовність зі зброєю в руках захищати Батьківщину [6]. Результати опитування громадської думки (березень-квітень 2022 р.) зафіксували, що майже половина громадян країни (постійно чи спорадично) займалася волонтерством. Незважаючи на загрозливу ситуацію на фронті 97% громадян (99% на Заході, 96% на Півдні, 92% на Сході) були впевнені у перемозі України у війні, відновленні її територіальної цілісності. На згадані показники мінімально впливав чинник ваги «розмовної мови» (у даному разі – української: 85% на Заході країни, 20% на Півдні, 12% на Сході). У переважній більшості громадяни висловлювали свою підтримку Президентові України В. Зеленському, прагненню вступу країни до ЄС та НАТО. Абсолютна більшість респондентів вважала для себе неприйнятним досягнення миру за рахунок втрати частини території країни [7]. Подібні показники «рівня оптимістичності» українців, їхнього бажання зберегти Україну як суверенну, унітарну, соборну державу [8] було зафіксоване і під час опитування у травні 2022 р.

Чітку позицію безкомпромісної боротьби з ворогом, відновлення територіальної цілісності України (шляхом розгортання партизанської боротьби, проведення акцій протесту під гаслами «Захистимо Україну разом», «Херсон – це Україна», «Маріуполь – це Україна» та ін.) виявляли й громадяни, переважно двомовні та російськомовні, на тимчасово окупованих теренах Сходу і Півдня України. Незважаючи на терор українські патріоти знаходили можливість висловлювати свій протест і проти т. зв. «референдумів», організованих агресором у вересні 2022 р., метою яких було легітимізувати розчленування України, поглинання її частин РФ.

В умовах війни українське громадянство стало ще більш згуртованим і у своїй національній самоідентифікації, включаючи свідому відмову від спілкування у суспільному просторі та побути «мовою російського окупанта». Усвідомлення того, що РФ стала спільним ворогом, опитування щодо мовного питання в Україні (березень 2022 р.) зафіксувало значну динаміку зростання тих, хто вважав українську мову рідною. У 2022 р. відбулося збільшення цього сегменту до 76%, натомість скорочення проросійського до 20%. Дві третини респондентів, що користувалися у побуті українською і російською мовами планували найближчим часом перейти виключно на українську [9]. Істотно доповнюють розуміння основних трендів суспільних настроїв і результати опитування серед українських громадян (в основному жінки і діти), які виїхали за межі України у зв'язку з воєнними діями. Станом на серпень 2022 р. більшість з них – 93% планували повернутися на батьківщину найближчим часом або упродовж декілька років після завершення війни [10].

Загалом упродовж російсько-української війни 2022 р. завдяки мобілізації зусиль всього українського народу, міжнародній підтримці Українська держава та її суспільство стали сильнішими і згуртованішими. Водночас, незважаючи на значні успіхи на фронті, в умовах значних воєнних, економічних та соціальних втрат, певної втоми українському суспільству необхідно і надалі напружувати зусилля у поглибленні відчуття консолідованості політичної нації, зміцнювати ідею та цінності української суверенної та соборної держави, підтримувати високий рівень емпатії українського суспільства, що є запорукою перемоги, успішної мирної відбудови, продовження курсу реформ та євроінтеграції.

Список використаних джерел:

1. «Причина смерті – українець»: як Сталін моров голодом за спротив.
URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28139332.html>

2. Зеленський звернувся до євреїв світу. *Радіо Свобода*. 2022. 2 березня. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-zelenskyi-evreyi-zvernennia/31731850.html>
3. Воронцова О. Банкова назвала кількість населених пунктів, стертих окупантами з лиця землі. *ГЛАВКОМ*. 2022. 27 вересня. URL: <https://glavcom.ua/country/incidents/bankova-nazvala-kilkist-naselenikh-punktiv-sterstikh-okupantami-z-litsja-zemli-878077.html>
4. Тороп О. Кучма: «Путін хотів знищити Україну, а отримає наше друге народження». *BBC News*. 2022. 4 серпня. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-62413802>
5. Антропологічний код української культури і цивілізації (у двох книгах) О. О. Рафальський (керівник авт. кол.). Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2020. Кн. 2. 536 с.
6. Загальнонаціональне опитування: Україна в умовах війни. 1 березня 2022 р. *Соціологічна група Рейтинг*. URL: https://ratinggroup.ua/files/ratinggroup/reg_files/rg_ua_1200_032022_war_press.pdf
7. Суспільно-політичні погляди в Україні: 30 березня – 2 квітня, 2022. URL: https://iri.org.ua/sites/default/files/editor-files/2022_April_Survey_UA.pdf
8. Індекс сприйняття російсько-української війни: результати телефонного опитування, проведеного 19–24 травня 2022 року. КМІС. URL: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1113&page=1>
9. Шосте загальнонаціональне опитування: мовне питання в Україні (19 березня 2022). Київ, 25 березня 2022 року. URL: <https://sau.in.ua/research/movne-pytannya-v-ukrayini/>
10. Настрої та оцінки українських біженців (липень–серпень 2022р.). Центр Разумкова. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/nastroi-ta-otsinky-ukrainskykh-bizhentsiv-lypen-serpen-2022p>